

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД
„СВЕТЦИ-ЛЕЧИТЕЛИ В АГИОГРАФСКАТА ТРАДИЦИЯ
НА ПРАВОСЛАВНИЯ СВЯТ“

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

на Екатерина Годорова Димитрова

от проф. дфн Вася Николова Велинова, член на научно жури, назначено с ректорска заповед № РД – 38-162 от 21.03.2019 г.

Дисертационният труд на Екатерина Годорова Димитрова „Светци-лечители в агиографската традиция на православния свят“ е резултат от дългогодишната изследователска работа на докторантката, която беше зачислена в задочна форма на докторантско обучение. По време на работата ми с нея като научен ръководител тя прояви завидна упоритост и целенасоченост в издирването и събирането на материала, необходим за успешно решаване на поставения научен проблем. Спечели едногодишен проект, финансиращ редица нейни теренни проучвания, които помогнаха много за преглед на много от изворовия материал – предимно стенописни ансамбли в църкви, параклиси и енорийски храмове в югозападна България, участва в научни проекти на ЦСВП „Иван Дуйчев“, в резултат на което разгледа редица култове и култови места на светци-лечители в Странджа и събра материал от информатори. Всичко това ѝ позволи да съчетае теоретични и практически подходи в изследването се и да изгради цялостна, адекватна картина на култопочитанието на светците-лечители.

Изборът на научния проблем се дължеше на няколко обстоятелства. Преди всичко той отговаря на нейния интерес към интердисциплинарни въпроси, изискващи комплексен научен подход. На второ място решаващ за избора на светците-лечители като обект на проучване и систематизация на техните култове беше и фактът, че в последните години се наблюдава засилен интерес към изследвания, свързани с история на медицината през средновековието, с обновяване на методологията на антропологичните изследвания, излизащи извън рамките на традиционната култура и насочващи се към писмени паметници и феномени от други културни системи. На трето място това е и обстоятелството, че разглеждането на подобен научен проблем би могло да разреши някои от теоретичните въпроси, но също така то би очертало и нови перспективи за изследване. С други думи – очакваните научни резултати биха се

превърнали в база за по-нататъшни конкретизиращи изследвания и детайлни проучвания на по-частни аспекти на въпроса с лечителството през средновековната епоха.

Какво беше постигнато? Дисертантката Екатерина Тодорова представи един завършен, добре премислен и балансиран научен труд, който е заявка за по-нататъшни сериозни постижения. Дисертацията съдържа предговор и три глави, предлагащи систематизацията на десетки култове към светци лечители, разпределени в четири групи. Критериите за това деление са добре обосновани, аргументацията е адекватна на средновековния културен контекст. Основни извори за избора на светците-лечители, които бяха окончателно включени в този своеобразен репертоар, бяха месецословите и църковните календари в различните им редакции. От тях бяха ексцерпирани над сто светителски култа, определени от традицията като лечителски. За вторичната селекция дисертантката избра максимално обективен критерий – в обекта на нейното изследване бяха включени само такива светци, за които в българската средновековна литература съществуват жития и служби, т.е. за които е документиран богослужебен култ. Тя не изключи преводните творби, които са преобладаващи, тъй като за нея освен другото, беше интересен и въпросът как култовете се инфилтрират от византийска в българска среда. Това доведе до окончателното обособяване на четирите групи светци, разпределени по следния начин:

В първата група влизат светци лечители с медицинско образование, професионални лекари, които практикуват занаята си безплатно, т.нар. безсребреници. Тя е най-малобройна. Във втората група влизат светци лечители, които нямат медицинско образование, но лекуват приживе по божия благодат. Техните култове остават в църковната сфера и не са почитани във фолклорна среда като такива. В третата група влизат светци-лечители отново без професионално образование, но почитани в народната традиция като лечители, безспорно една от най-интересните групи. В четвъртата група влизат такива светци, за които нямаме преведени или съставени оригинални жития, но на фолклорно ниво те са със силно изразени лечителски функции. Това обособяване стана възможно преди всичко поради прегледа на широк историко-културен контекст, намерил място и на страниците на дисертацията. Авторката ни представя идеите за лечителството във фолклорна среда, която според нея съхранява най-древните лечителски практики, граничещи с магията; идеите през античната епоха, когато се обособяват професионално обучени лекари под егидата на определени божества, на първо място Асклепий и неговият силен култ. След

този исторически преглед дисертантката проследява в детайли формирането на идеята за лекаря и дарбата му в християнска среда под влияние на митологематичния образ на Христос, на евангелския текст и на съчиненията на Отците на Църквата. Тя много уместно, премерено и премислено, използва идеите на Жан Клод Марше, френски богослов и антрополог, който дава теоретична богословска основа за формулиране на представите за болестите, тялото и лечението в средновековния свят, доминиран от християнското учение. Авторката прави няколко важни уточнения – лечението, което светците практикуват по Божия благодат изисква предимно вяра, а не професионални умения, което води до известно маргинализиране на професионалните лекари (това е подкрепено с примери от агиографските текстове); от анализа се изключват разказите за мощи, тъй като по дефиниция мощите на светците са целебни и не могат да ни дадат база за диференциране на култовете; търсят се общи места, топоси, които в съвкупността си да ни дадат представа за това доколко е възможно типологизирането на представителите от всяка от разглежданите групи; обособяват се жените-лечителки, при които също се наблюдават известни общи моменти, отразени в житията.

След тези теоретични обобщения във всяка от трите глави се прави детайлен анализ на агиографските текстове. Дисертантката изработва еднотипна схема на анализ, която улеснява възприемането на научния текст: преглед на творбите за конкретния светец, археографска справка за наличните славянски преводи и ръкописите, в които са поместени, анализ на текста с оглед съдържащата се в него информация за светеца-лечител: как се проявява дарбата, какво лекува, реторическите и невербални жестове, маркиращи лечителската практика: молитва, благославяне, полагане на ръката, други видове докосване. Това уеднаквяване на аналитичните части улеснява и възприемането на текста, прави изводите на изследователката лесно проверими.

В резултат в работата на Екатерина Димитрова са представени повече от 20 светителски култа (всъщност са точно 25 на брой) и още по-голям брой агиографски произведения, като някои от житията са анализирани и се въвеждат в научно обращение за първи път. Представени са набори от топоси, особеностите на редица фолклорни култове. След всяка от главите авторката прави опит да осмисли теоретично получените резултати.

Гаранция за надеждността на изводите ѝ е и нейната великолепно библиографска осведоменост. Включената в края библиография недвусмислено ни убеждава в това. Приложенията под формата на таблици също допринасят за

изясняването на някои от изводите в текста. Достигнатите резултати, показващи динамична картина на развитието и осмислянето на култовете към светците лечители, са атестат за успешно овладяване на сложен научен понятиен апарат, инструментариум за комплексен анализ и отчитане на спецификата на средновековната културна среда.

Наблюденията и изводите на Екатерина Тодорова са интересен етап в осмислянето на една на пръв поглед ясна и добре позната средновековна практика, тази на лечителството. Те за пореден път показват, че не бива да се робува на стереотипи и че внимателният и компетентен анализ, какъвто несъмнено ни предлага дисертационният труд, води до важни резултати.

Освен дисертацията, авторката има и необходимия брой публикации по темата, поместени в подходящи издания. Трудът ѝ е несъмнен принос в проучването на един важен дял от средновековната ни култура.

Бележките ми са свързани главно с някои моменти в композицията, от необходимостта да се прецизира на места изказът и да се провери още веднъж терминологията.

Всички изисквания в процеса на обучение и на провеждане на процедурата по защитата са спазени.

Затова предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да присъдят на Екатерина Тодорова Димитрова образователната и научна степен „доктор“.

София, 21.05.2019 г.

Проф. дфн Вася Велинова